

Náučný chodník Stará Bašta

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Rimavská Sobota
Geomorfologická jednotka:	Cerová vrchovina
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územia:	Chránená krajinná oblasť Cerová vrchovina a národná prírodná rezervácia Pohanský hrad
Prístup:	bus Stará Bašta, Jednota
Východisko:	Stará Bašta, obecný úrad
Trasa:	Stará Bašta, obecný úrad - geologický odkryv Baštianska diatréma (na západnom okraji obce) - juhovýchodným svahom vrchu Pohanský hrad - Pohanský hrad (578 m n. m.)
Dĺžka, prevýšenie:	3,8 km, prevýšenie 310 m
Čas prechodu:	2 h
Počet zastávok:	7
Náročnosť:	stredne náročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, geovedné, historické, ochranárske

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: V závere je trasa krátko súbežná s červenou turistickou značkou.

Rok otvorenia: ?; 2018 obnova

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave, no panely 5 - 7 v teréne chýbajú (jún 2020).

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Obecný úrad Stará Bašta, Stará Bašta 97, 980 34 Nová Bašta, tel. 047 / 3810 332

Poznámky: (1) Po výstupe na vrcholovú plošinu Pohanského hradu chýba značenie - trasa náučného chodníka vedie po červenej turistickej značke k juhu po južnom okraji zarastajúcej lúky. (2) Po absolvovaní chodníka odporúčame na vrcholovej plošine odbočiť (červená turistická značka) k severu k skalným fenoménom pri rázcestí červenej a zelenej turistickej značky, prípadne zísť po zelenej turistickej značke do Hajnáčky na náučný chodník Hajnáčka).

Upozornenia: (1) V jarých mesiacoch (v čase kvitnutia agátu) bývajú nad obcou popri trase náučného chodníka medzi zastávkami 2 a 3 mobilné včelie úle, čo vyžaduje maximálnu opatrnosť. (2) V závere náučného chodníka na okraji vrcholovej plošiny môže byť pohyb po skalných blokoch nebezpečný!

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie. Pozri upozornenia vyššie!

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Stará Bašta. Maličká obec juhovýchodne od Filákova na juhu centrálnej časti Cerovej vrchoviny pri Veľkom potoku, ľavostrannom prítoku Gortvy, pod strmými svahmi Pohanského hradu, v ktorého početných jaskyniach boli nájdené doklady osídlenia z bronzovej doby. Obec pravdepodobne vznikla v 12. storočí, písomne sa prvýkrát spomína v roku 1455. Patrila gemerskému, neskôr hajnáčskemu hradnému panstvu. V druhej polovici 16. storočia ju ovládali Turci. Neskôr pripadla hradu Šomoška a potom rôznym zemianskym rodinám. Obyvateľstvo sa venovalo najmä poľnohospodárstvu. V rokoch 1938 - 1944 bola súčasťou Maďarska.

Baštianska diatréma. V zhruba 150 m dlhej piesčito-skalnej stene asi 800 m západne od centra obce Stará Bašta v Cerovej vrchovine na ľavom brehu Veľkého potoka sú odkryté zvyšky **diatrémy** - výplne prírodného kanála mladého (pliocén - pleistocén) vulkánu maarového typu. **Maar** je nízky široký sopečný kráter s plochým dnom. Vzniká silnými výbuchmi v dôsledku styku horúcej magmy s podpovrchovou vodou, pri ktorých sa na zemskom povrchu z vyvrhnutého vulkanického materiálu (tufy) plus lávou vnesených úlomkov podložia vytvorí nízky val kruhového či eliptického pôdorysu s priemerom 1 - 200 m a hĺbkou 1 - 20 m, v ktorom sa spravidla hromadí voda. V odkryve sa tu nachádzajú megabrekcie s veľkými úlomkami morských pieskocov a tufov s priemerom až 5 m. Takto chaoticky uložený horninový materiál sa mohol vytvoriť kolapsom (prevalením) stien diatrémy. V málo odolných pieskococh a tufoch si obyvatelia vyhlbovali pivnice a plaché včeláriky zlaté (*Merops apiaster*) hniezdne nory.

Národná prírodná rezervácia Pohanský hrad. Chránené územie v Cerovej vrchovine severozápadne nad Starou Baštou vyhlásené v roku 1958 v oblasti horných častí strmých svahov a vrcholovej plošiny vrchu **Pohanský hrad (578 m n. m.)** na ochranu tejto najzachovalejšej a najtypickejšej náhornej plošiny na bazaltovom lávovom pokrove na Slovensku. Jej územie, málo ovplyvnené ľudskou činnosťou, má vysokú krajinársku a geomorfologickú hodnotu a zároveň je jedným

z najrozsiahlejších súvislých lesných komplexov s prirodzeným drevinovým zložením Cerovej vrchoviny. Vyskytujú sa tu silno rozrušené zvyšky sopečných kuželov a lávové prúdy vybiehajúce z pokrovu, ktorý tvorí plochu asi 800 × 600 m, (najmä pri jeho severnom okraji). Okraje plošiny s hojnými bralnými a skalnými formami podliehajú gravitačným svahovým pohybom blokového typu, pričom vznikajú rozsadliny, kamenné veže, po svahu sa zosúvajúce bloky hornín, jaskyne a kamenné moria. V bazaltoch Pohanského hradu sa vyskytuje viac ako 30 rôzne veľkých rozsadlinových a/alebo sutinových jaskýň, z ktorých najdlhšími sú Stĺpová jaskyňa (182 m) a Labyrintová jaskyňa (151 m). Niektoré z nich sú významnými archeologickými lokalitami alebo sú cenné výskytom vzácnych bezstavovcov či zimovaním netopierov. Územie je dôležité pre výskyt teplomilnej flóry a fauny a kontrastných (podľa expozície voči svetovým stranám) lesných spoločenstiev (teplomilné a suchomilné dubové lesy na južných a bučiny na severných svahoch). Na okraji plošiny sú zachované zvyšky kamenného valu keltského opevnenia z laténskej doby. Rezervácia je súčasťou územia európskeho významu Cerová vrchovina a chráneného vtáčieho územia Cerová vrchovina-Porimavie (obe sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Vyššie opísané geologicko-geomorfologické atrakcie v území náučného chodníka sú náučnými lokalitami medzinárodného **Novohrad-Nógrád globálneho geoparku UNESCO** (viac v textoch k náučnému chodníku Mestský park Filakovo).

Chránená krajinná oblasť (CHKO) Cerová vrchovina. Chránené územie pri hranici s Maďarskom južne od Rimavskej Soboty vyhlásené v roku 1989 v lesnatej vyššej časti geomorfologického celku Cerová vrchovina, ktorý je severným výbežkom vrchoviny Cserhát v Maďarsku a je typický mladým vulkanickým reliéfom. Cerová vrchovina je svojráznym územím budovaným v paleogénno-neogénom mori sedimentovanými ílmi, pieskovecami, zlepcami, do ktorých po ich tektonickom výzdvihu začiatkom neogénu vnikli andezitové lakolity – po ich erózne-denudačnom vypreparovaní sú to dnešné najvyššie vrchy Karanč (725 m n. m.) a Šiator (660 m n. m.) v okolí Šiatorskej Bukovinky. Na prelome neogénu a kvartéru sa do paleoúdolí vyliali bazaltové lávové prúdy – po ich následnom vypreparovaní z relatívne menej odolných sedimentárnych hornín vznikol inverzný reliéf – na miestach pôvodných údolí sú dnes tiahle ploché chrbtý, napr. Mačacia, Belina, Pohanský hrad, Borkút, Chrast (s dĺžkou až 11 km, ležiaci mimo územia CHKO). V reliéfe tiež nápadne vystupujú vypreparované bazaltové a brekciové výplne sopečných komínov – neky, diatrémy – (Šomoška, Hajnáčsky hradný vrch, Šurice (Soví hrad), Steblová skala) a zvyšky troskových kuželov (Medvedia výšina, Monosa, Ragáč, Dunivá hora, Veľký Bučeň a Malý Bučeň (oba mimo územia CHKO)). Lesy CHKO vytvárajú pestrú mozaiku od lesostepných a rozvolnených spoločenstiev na skalných lokalitách cez zapojené dubové lesy prevažne na južných až po bučiny na severných expozíciách svahov s hlavnými drevinami dubom cerovým, bukom lesným, dubom zimným a hrabom obyčajným. Z chránených druhov rastlín sa tu vyskytuje napr. poniklec lúčny český (*Pulsatilla pratensis* subsp. *bohemica*), poniklec veľkokvetý (*Pulsatilla grandis*), hlaváčik jarný (*Adonis vernalis*), lan chlpatý hladkastý (*Linum hirsutum* subsp. *glabrescens*), kukučka vencová (*Lychnis coronaria*) a rôzne druhy vstavačov (*Orchis*). Zoogeograficky územie patrí do panónskeho pásma stepí. Z viacerých vzácnych skupín bezstavovcov tu bolo zistených mnoho ohrozených druhov chrobákov a motýľov, zo stavovcov napr. skokan rapotavý, jašterica zelená, hadiar krátkoprstý, včelárík zlatý, výrik lesný a viaceré druhy netopierov využívajúce podzemné pseudokrasové priestory. Celé územie CHKO je súčasťou rozsiahlejšieho chráneného vtáčieho územia Cerová vrchovina-Porimavie a obsahuje viacero území európskeho významu, napr. Cerová vrchovina, Soví hrad, Vodokáš, Pieskovcové chrbtý (obe kategórie sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Názvy informačných panelov

1. Náučný chodník Stará Bašta
2. Baštianska diatréma

3. Krajina
4. Rastlinstvo
5. Živočíšstvo
6. Lesy Pohanského hradu
7. Geológia

Informačné panely v teréne sú označené názvom nápisom „Novohrad-Nógrad UNESCO Global Geopark“. Názov náučného chodníka je uvedený ako päta v spodnej časti panelov.

